Majd hozhattya elé! { Hozzon esmét elé! (Nyughatatlan elme.)
Hozza? Ne hozza hamar! (A fáradt vitéz.)
Oh de ne hozza soha! (A szegény köznép.)

3. A reménség szava.

Tízezer a Görög és százannyi nagy Ázsia népe
S egy Xenophon hazaér: franczia Nápoleon.

Valamennyinek eredetije özv. Lészay Lászlóné birtokában Szászvároson.

Közli: DR. KRISTÓF GYÖRGY.

KISFALUDY SÁNDOR LEVELE FÁY ANDRÁSHOZ.

A M. Nemz. Múzeum kézirattárába az 1908. évben igen becses anyag került Szelinovics Bódog hagyatékából. Fáy András sok irata van benne s ezek között érdekes adatok a két Kisfaludyra. Az alább közölt levél Kisfaludy Sándor levele Fáyhoz, — kelet nélkül, a tartalom szerint valószinüleg 1834-ből — melyben a többi között magyarázza, miért mond le akadémiai székéről, Tiltakozik ugyan, hogy az lenne az oka, a miért az akadémiai nagyjutalmat 1833-ban közte és Vörösmarty közt megosztották, de világos magyarázatot nem ad. Valószínű, hogy a lemondás több okra vihető vissza, ha el hiszszük is, hogy már régebben tervezte azt a jutalom megosztásánál, melyet ő is helyesnek ítél. Az öregedő költőt sok minden bánthatta: felesége halála, betegeskedése, írótársaival való torzsalkodása, a korral erősbödő hiúsága, melyek sok keserű órát okozhattak neki. Egy ilyen keserű óra jellemző terméke az alább közölt levél is.

Különösen tisztelt drága, kedves Uram Öcsém!

Becses Uri levelének vétele után, más nap mindgyárt B. Füredre mentem, hol Bezerédy Ignátz Győr Vármegyei Vice Ispány Urat találni gondoltam; de ő akkor már haza útazott; és így arról, a mi b. Károly' Maszszájára nézve Győr Vármegyében történt, semmi tudósíttással nem szolgálhatok; annyival inkább sem, minthogy ott azólta én sem fordúltam meg. Uram Öcsém' levele Bezerédy Urat, hihető már nem érte otthonn, és talán most fog majd arra válaszolni. Azon kérdésben lévő Cautionálisról sem tudok semmit. Károly azon pénzeket alkalmasint az újság Privilegium után Bécsbe járttában költötte el. Csak azt hallottam, akkor még élő testvéremtől, Farkas Gábornétól, kinél Károly Bécsi úttya után több ideig tartózkodott, hogy Károlynak akkor már nem volt más pénze, mint 3000 váltó ftos Obligatiója, valamely *Gróf* nevezetű Győri polgártól,

mellyet ő Szabó Péter V. Ispány Úrnak eladott Téthi részjogának árrába kész pénzben fogadott el. Károlyt néhány nappal halála előtt Pesten meglátogatván, tudakolódtam ezen obligatió eránt különösen b. Forgó Doctor Úrnál. Ez akkor nékem azt felelte, hogy azon obligátió nála vagyon: mint tulajdona: minthogy ő azon pénzt Károlynak már előbb lefizette. Ezen obligatió tehát, ha b. Forgó a' pénzt Gróf által magának ki nem fizettette, most is Forgó' Masszájánál fog találtatni. Midőn Sógorommal egygyütt Károlynál voltam, halála előtt harmad nappal, panaszkodott, hogy minden pénze elkelt a' privilegiumra, mivel Horváth János Püspök, akkor mint Referendárius igen ellene dolgozott, 's ő néki sokat kelle ajándékozni. Azon 1000 fból is, mellyet János Öcsém akkor neki kölcsönözött, alig volt már valamelly pénze, mellyet Bencze János, inassa által, megmutattatván, még én tettem hozzá, úgy mint két vagy három *Jelenkor* mutatványra praenumerátiót, a' minek igen megörült. Inassára nem csak nem panaszkodott; hanem dicsérte; és maga megvallotta, hogy alig van valamelly pénze, azzal biztatván magát, hogy mihelyt jobban lessz, a' praenumeransok majd hozandanak néki. A' Gencsi árenda Contractust is akkor erősítette meg b. Forgó Doctor' jelenlétében. 'S ez az, a' mit tudok.

Azon kívántt két ellennyugtatót ide zárva megküldöm kedves Uram Öcsémnek.

A' mi egyéberánt kedves Uram Öcsém' véleménnyét a' tavalyi jutalom osztásra nézve illeti, magam is egészen helyben hagyom, mihelyt azt a' mondott ok támasztotta, tudniillik az, hogy a' Társaságnak rendszabásai elejétől fogva két jutalmat rendelvén, jobb, hogy a' pénztárból most már kikerülő 200 darab arany is, mihelyt két érdemes találtatik arra, kettőnek osztassék inkább, mint egynek, midőn a legjobb lelkiesméret is nehezen határozhattya el magát a' hasonló becsü míveknek megítélésében; mihelyt, mondom, ezen ok, és nem pártosság, személyes kedvezés, vagy személyes gyülölség támasztotta azt. Ezt Uram Öcsém felől soha fel nem tettem, nem is tehettem; 's részemről nem is adtam rá okot: mert Uram Öcsém' Literátori érdemének nálamnál nagyobb tisztelője a' magyar földön nehezen találtatik. Méllyen érzem én a' geniális eredetiségnek becsét, midőn magyar Iróinknak most már sok százakra terjedő számában is, alig esik minden ötvenre egy jeles eredeti Iró. 'S ezen igen kevés között Uram Öcsém olly magas helyen áll, hogy félek, ne hogy a' maga nemében elérhetetlen első és utolsó maradgyon. Csak Uram Öcsémben, 's még kevésben találom én azt, a' mit jobban érzek, mint sem kimondhassam, 's ha ki kellene mondanom, azon magyar nemzeti saját typusnak, európéizáltt napkeletiségnek nevezném, melly Dugonicsban 's másokban még durva nemzetiség volt, és most napkeletiségét vesztő, zagyvált Európaisággá kezd válni, annyira, hogy most néha a legérdekesebb eredeti magyar munkánál is önként azon gyanú villanik fel előttem, mintha ez más míveltebb nyelvből magyarra fordítás volna; holott én azt szeretném, hogy minden eredeti magyar munkának, legyen az próza, vagy vers, más akármelly nyelvre fordításában is kitünnyék a' magyar nemzeti sajátság. Ezt a' németre fordított Széchényiben is

tapasztalhatni, noha ezen Szépre, Nagyra törekvő kedves, eléggé meg nem tiszteltethető, nagy Hazánkfia is a' magyar nemzeti sajátságot néha örömest — talán néha veszteséggel is, túl európéizálná. Minden hátra állásunkból örömest lépek vele előbbre; csak ott nem, a' hol érdekesebb, 's az embert nem alázó nemzeti sajátságunkat veszthetnők. Én nem tehetek róla, ha ezen, inkább érzésemet, mint ész-szültte véleményemet, némellyek akár erkölcsi, akár nyelvbeli Cultúrában hátramaradásnak állíttanák is. A' magyaroknál sok olly mívelődési, símúló előmenetel van, mint, keveset kivéve, mágnásainké, kik a' szóllás szabadságot durva nemzeti sajátságnak tartván, azt korlátozni törekesznek; — a' nyomorúltak! kik a' helyett, hogy a' 10 milliom magyart magokhoz felemelnék, magok is naponként mélyebbre süllyednek a' szolgaságnak posványába; naponként jobban bele mívelődnek az önkény' arany igájába!

Én több okokra nézve már tavaly lemondottam volna a' M. T. Társaságról, ha a' jutalomnak ketté osztása miatt azon gyanútól nem tartottam volna, mintha én ezért érzett neheztelésemből mondottam volna le, — én, ki midőn írni kezdettem, nem csak jutalomról nem lehetett még szó, hanem munkáimnak nagy költséggel kinyomtatása még utolsó falatomat is elragadta volna szám elől, ha mással is nem birtam volna; én, ki midőn írni kezdettem, magyarúl írni, nem csak érdemnek nem tartatott, hanem egy nagy Úr atyámfia, szemembe merte mondani: szégyenli, hogy nevemet, mint magyar íróét, munkáimnak czímlapján nyomtatva láttya.

Ha azon érdemmel nem birok is, hogy egészen új nyelven írtam volna, mit némelly meghittek ócsárlanak bennem, holott, mégis csakugyan magyarúl írtam, és a' mit írtam, még sincsen szív és ész nélkül írva, — ha azon érdemmel nem bírok is, hogy metrumban írtam volna, mit ismét ócsárlanak bennem, minthogy én leginkább azoknak számára kívántam írni, kik által a' nyelv és nemzetiség leghamarabb 's legbizonyosabban terjedhet: a' nemzet' jelen és jövendő annyainak, — holott akár metrumban, akár rhytmusban, akár prózában csak az érzelem és gondolat tehet minden írást jóvá, vagy roszszá; hát bírok azon érdemmel, hogy a' jelen mind jó, mind rossz íróknak én készítettem egygyik a' nemzetet arra, hogy magyarúl szeressen olvasni; 's az én soha meg nem térő költségem most soknak jövedelme; 's bírok azon érdemmel, hogy én voltam egygyik csekély munkás, ki a' magyar nyelvet kormány — és kenyér nyelvre emeltetni segítettem. Illy hazafiság jutalmat nem érdemel ugyan: mert azt csak a' szívnek azon érzése képes megjutalmazni, hogy hazafiúi kötelességének, mennyire lehetett, eleget tett, nem pedig a' T. Társaságnak 200 aranya; de az illy hazafiság csakugyan ócsároltatást sem érdemel, kivált azon czélból, hogy hogy valaki akár magáét, akár másét másnak gyalázásával emellye. Én ez által senkit érdekelni nem akarok; nem is úgy akarom ezt értetni, mintha ez a' T. Társaság' Tagjai között a' tavalyi jutalomosztás, vagy felezés alkalmával, legalább tudtommal történt volna: mert Vörösmarthy' költői érdemét valóban olyannak esmerem, 's vallom, hogy ennek nincs szüksége, másnak ócsároltatása által kiemeltetni; hanem történt máskor.

'S hogy illyesek történnek a' magyar írók között, keserü kár a jövendőre nézve. Ezt én csak Uram Öcsémnek, kit szivemből szeretek és tisztelek, kívánom mondani, a' nélkül, hogy ezt mint panaszt, másokkal is közöltetni szeretném; de mégis a' végre, hogy kedves Uram Öcsém, kit méltán tisztelnek a' Társaságnak minden Tagjai, 's a' ki ezt velem egy mértékben nem cselekszi, az önmagát alacsonyittya, hogy, mondom, kedves Uram Öcsém az illyeseket, a' Társasaság' méltóságának fenntartása végett, midőn némely nem kényes érzésü tagok között kitörni akarna, érdeme, 's tekintete által akadályozni méltóztassék. Némelly Tagok okosabban cselekednének, ha a' M. T. Társaságot *terra incognita*-jában porig legyalázó Orosz Józsefet czáfolnák inkább meg, mint semhogy tagtársaiknak gyalázásaik által Orosznak még nagyobb hitelt szerezzenek. Azon néhány, csekély 's olcsó munka által, 's jobban némelly pajtás' segedelmével felkapott iró nékem úgy tetszik, mint az egykori Republicánus Franczia ki a' világot készült megenni, mint ezek a' magyar literatúrát.

Ha tehát tavaly nem is, most a' M. T. Társaságról lemondásomat G. Telekynek beküldöttem; és így ez idén nehezen lesz már Pesten szerencsém kedves Uram Öcsémhez. Sághy Ferencz Úr a 3000 v. frtnak egy évi 100 f. kamattyát Uram Öcsém' kezéhez annak idejében le fogja fizetni. Ki egyéberánt szíves barátsággal ölelvén Kedves Uram Öcsémet, különös tisztelettel vagyok Kedves Uram Öcsémnek

alázatos szolgája
KISFALUDY SÁNDOR.

(M. Nemz. Múzeum kézirattára 1908. 20. sz.).

Közli: VÉRTESY JENŐ.

BAJZA EGY ISMERETLEN LEVELE CSATÓHOZ.

E levél Nagy Iván hagyatékával, — a ki tudvalevőleg Csató Pál veje volt, — került a Nemzeti Múzeumba. Még abból az időből való, mikor Csató az Auróra-kör híve volt. Fontosabb tartalma nincs, de pár érdekes adalékot találunk benne Csatóra és Bajzára vonatkozólag. Csató egy nem sikerült irodalmi tervéről van benne szó és Bajza rámutat Csató legnagyobb gyöngéjére: állhatatlanságára. Még érdekesebb Bajza közlései az Auróra-pörről.

A levélben említett nevekre és ügyekre nézve talán nem feleslegesek a következő felvilágosítások. 1. Csató ekkoriban Bohus Jánoséknál volt nevelő Világoson (Vö. Csató Pál szépirodalmi munkái 1883. A Beöthy Zsolt írta bevezetés 19—20 lapjait). 2. Az 1835-ös Auróra s a következők sem közlenek Csatótól semmi elbeszélést. 3. Bajza részt vett az Akadémia német szótárának a szerkesztésében. 4. Zöldytől egy népies hangú kis vers *(Az utas szerető)* van az 1835-ös Aurórában (209—210 l.).